

DE WATERSNOOD VAN 1916 OP PIJPEN AFGEBEELD.

door F. Tymstra

Inleiding:

Historische gebeurtenissen vormen al eeuwen lang een dankbaar object om op allerlei voorwerpen te worden afgebeeld. Ook de kleipijp is, getuige de vele voorbeelden, daarvan niet uitgesloten.

In 1916 werd een serie pijpen uitgebracht met afbeeldingen van de toen actuele watersnood die grote delen van ons land trof. Aanleiding tot de ramp was de weersgesteldheid gedurende de eerste twee weken van januari in 1916. Op dat tijdstip was de windsnelheid ruim 3x groter dan het normale gemiddelde over de maand januari en er viel veel regen. De veelal zuid-west tot westenwind zorgde voor hogere waterstanden dan normaal. De waargenomen windsnelheden en windstoten waren, hoewel groot, voor een storm in ons land niet abnormaal, maar door de ongunstige richting en de lange duur van de storm, die zich over twee vloedgetijden uitstreckte, werden op 13 en 14 januari grote hoeveelheden water de Zuiderzee ingedreven. De in het land aanwezige kanalen konden het water niet vlot genoeg afvoeren. Een tweede factor in de weersgesteldheid was de relatief hoge temperatuur van gemiddeld 6,2 graden celsius met weinig nachtvorst. Deze temperatuur, in combinatie met de aanhoudende regen hadden de dijken week gemaakt en daardoor verzwakt. De golven, die over de dijken heenzwiepten, tastten de voet aan de binnenzijde van de dijk aan. Op 13 januari voltrok zich het onheil. Op meer dan 10 plaatsen scheurde de dijk open en daardoor kwamen grote delen van ons land onder water te staan. Het ergst getroffen waren de dorpen en steden in Waterland, maar ook in Spakenburg, Nijkerk, Eemnes, Zwolle, Meppel, Zaandam en Rotterdam stroomde het water binnen. Hoewel er relatief weinig slachtoffers onder de mensen vielen was de schade enorm. Dijken, wegen, huizen, spoor- en tramwegen werden in een paar uur verwoest. Vee en pluimvee verdronken bij duizenden, land- en tuinbouwgronden liepen grote schade op. Om het herstel te bekostigen werd een nationale inzamelingsactie gehouden, die bijval kreeg vanuit het buitenland. De giften stroomden binnen en uiteindelijk werd een bedrag van meer dan 2 miljoen gulden bijeengebracht. Van dit geld werden de vluchtelingen, die in korte tijd haard en huis verloren, ondersteund en kregen de getroffen gemeenten vergoedingen voor dijk- en stadsherstel.

De Firma van der Want en Barras

Deze Goudse fabriek werd door George A.A.Barras en Gerrit Frederik van der Want in 1898 opgericht. In de eerste jaren van hun bestaan leidden de twee firmanten het bedrijf, dat uit twee afdelingen bestond. Enerzijds werd aardewerk gefabriceerd onder de naam REGINA, anderzijds werden pijpen uitgebracht onder het merk HOLLANDIA. De fabriek claimde het feit de "Eerste Nederlandsche Fabriek van Geemailleerde Pijpen" te zijn.

Dat waren geglazuurde pijpen, die niet op de traditionele manier gekast werden, maar met behulp van gietklei gegoten werden in gipsen mallen. Tot deze groep behoorden de overbekende doorrokers en plateelpijpen.

In 1911 stapt Gerrit Frederik wegens gebrek aan opvolging uit de zaak (hij had geen kinderen) en doet zijn belang over aan zijn neven Dirk en eveneens Gerrit Frederik. In de praktijk leidde Barras het bedrijf. In de beginjaren verhuisde de fabriek regelmatig. Via de Keizerstraat, de Turfmarkt en de Zeugstraat belandde de fabriek in 1917 uiteindelijk aan de Oosthaven. Daar heeft de fabriek tot 1979 gedraaid.

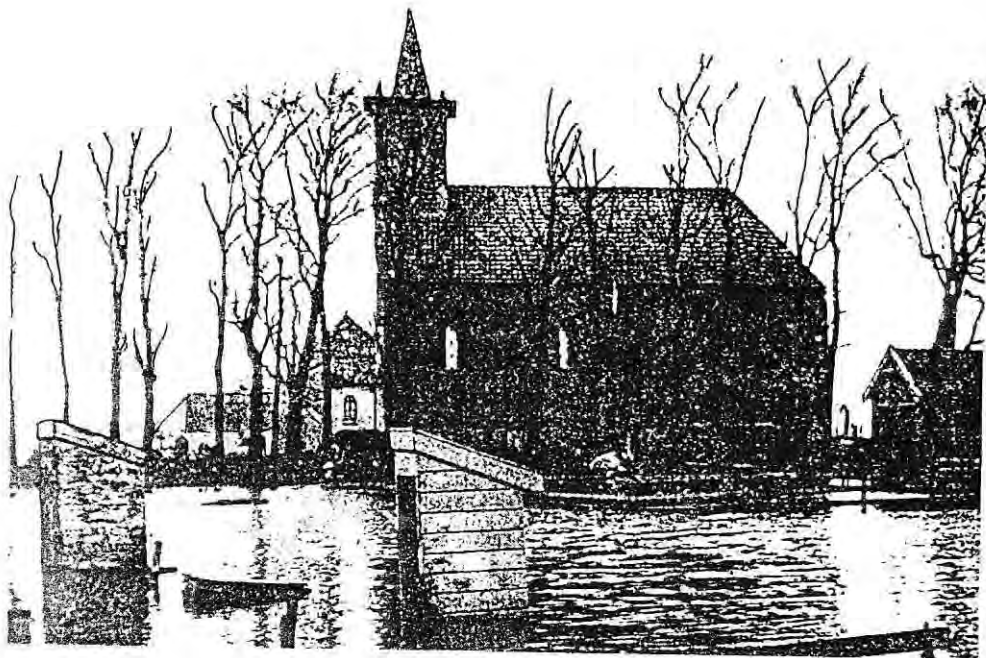
Tot 1917 hield de fabriek zich in hoofdzaak bezig met de fabricage van pijpen. Een opmerkelijke serie is die uit 1916, naar aanleiding van de watersnood. Deze doorrokers werden voorzien van afbeeldingen van de ramp. Voordat de pijp voor de tweede keer de oven inging, werd ze voorzien van een vuurvast plakplaatje en glazuur. Na de tweede brand waren plaatje en glazuur met elkaar samengesmolten.

Van de Watersnoodpijpen zijn 13 afbeeldingen bekend. Een interessante vraag is of de afgebeelde voorstellingen natuurgetroouw zijn weergegeven. Het antwoord is bevestigend. Hoewel de tekeningen primitief zijn geschetst, bleken ze gecopiëerd te zijn uit tijdschriften en ansichtkaarten. Van 6 afbeeldingen heb ik de lokatie kunnen achterhalen. Op één ervan staat zelfs in de begeleidende tekst de plaats genoemd: "WATERSNOOD 1916 MARKEN". In vergelijking tot de originele foto's is het merkwaardig dat de plaatjes op de pijpen spiegelbeeldig zijn afgedrukt.

AFBEELDINGEN

afb.1 De kerk van Schellingwoude, die o.a. gediend heeft om het vee onderdak te verschaffen

afb.2 Watersnood 1916 Marken, omgeslagen visscherswoningen. In Marken vielen meer dan 15 slachtoffers. Totale schade bedroeg in Marken f 500.000,-.

WATERSNOOD 1918

afbeelding 1

De kerk van Schellingwoude.

Boven een weergave van een originele foto, links de spiegelbeeldige afbeelding zoals die op de pijpen voorkwam

- afb.3 Durgerdam. Stolpboerderij met kap en langs de weg een hek. Hoofdzakelijk materiële schade, hier is veel vee verdronken.
- afb.4 Doorbraak bij Monnickendam. Veel waterschade. Monnickendam diende als toevluchtsoord voor de vele vluchtelingen.
- afb.5 Houten woningen die door het binnendringende water van de palen zijn weggeslagen op het eiland Marken.
- afb.6 Doorbraak bij Katwoude. In totaal waren er in de Waterlandse zeedijk 11 doorbraken, die een gezamenlijke lengte van 350 hadden. Het grootste gat had een lengte van 47 meter.

WATERSNOOD 1916. MARKEN

afb. 2

WATERSNOOD 1916

WATERSNOOD 1916

WATERSNOOD 1916

afb. 3

WATERSNOOD 1916

afb. 4

WATERSNOOD 1916

WATERSNOOD 1916

WATERSNOOD 1916

afb. 5

WATERSNOOD 1916

WATERSNOOD 1916

afb. 6

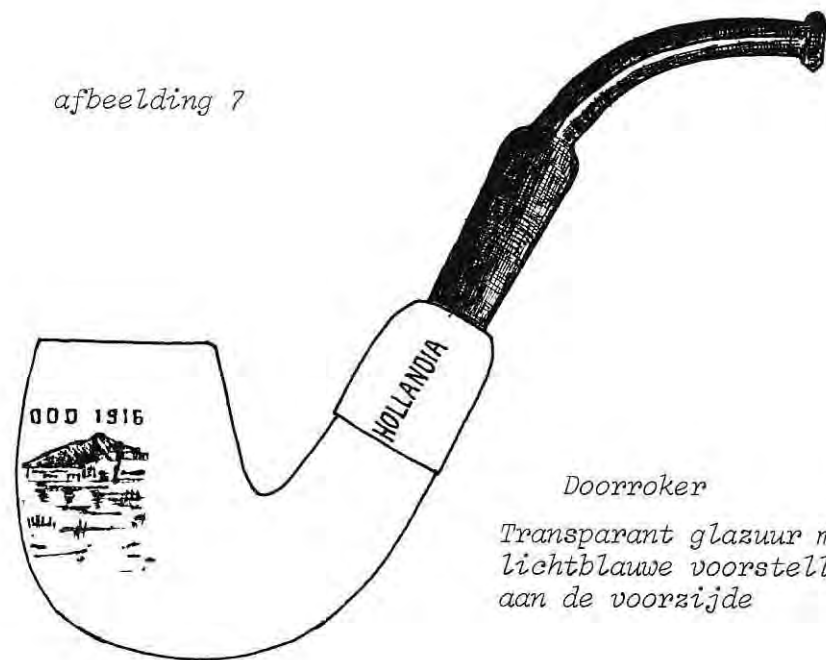
WATERSNOOD 1916

WATERSNOOD 1916

afbeelding 7

Doorroker

*Transparant glazuur met
lichtblauwe voorstelling
aan de voorzijde*

Veel dank is verschuldigd aan Joh.de Haan uit Ilpendam voor het inzien van zijn documentatie.

Bronnen:

N.J.Boon: Herinneringsalbum van den Grooten Watersnood, januari 1916.

Gouds Archief: Adresboeken van de gemeente Gouda 1898 tot 1920.

Joh.de Haan: documentatie, o.a. ansichtkaarten.

Hadewijch Martens: Kunstaardewerkfabriek Regina.(1984)

H.P.Moelker: De stormvloed in Waterland januari 1916.(1975)
